

*Громовчук Мирослава Володимирівна,
Палінчак Микола Михайлович*

ДЕРЖАВА ТА КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ В 20-30 РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

У даній статті аналізується розвиток державно-конфесійних відносин в Чехословаччині в 20-30 роках ХХ століття. Особлива увага приділяється відносинам Католицької церкви Чехословаччини та Ватикану.

Одним з невідкладних завдань у новій Чехословацькій республіці було врегулювання відносин між державою та церквою, яке означало, перш за все, налагодження відносин між державою та римо-католицькою церквою. Але уряд не міг не враховувати критичне відношення ліберальної інтелігенції до католицької церкви, лозунгами якої були: «Після Відня - Рим!», «Рим має бути чехом засуджений!» і т.п. Зруйнування Маріанського стовпа (пам'ятник перемозі католицької Праги над шведами-лютеранами, яку отримав народ у XVII столітті) на Староместській площі 3 листопада 1918 року стало сигналом до стихійного зведення рахунків з Римом, з католицизмом. Католицьке духовенство стало предметом гострої критики в школах і на різних зібраннях. Була проведена часткова конфіскація церковного майна шляхом проведення земельної реформи. Антицерковна боротьба не набрала більш серйозної форми лише тому, що проти неї виступила католицька Словаччина та греко-католицька Підкарпатська Русь.

А в католицькій церкві керівництво справами взяла на себе громадська організація духовенства «Єднота». Понад 90 відсотків чеського кліру стали членами «Єдноти», а комітет цієї громади розробив влітку 1919 року «Пропозиції духовенства по відродженню католицької церкви», які були передані делегацією у складі Маріана Благі, А.Колісека. Фр. Кроухера та Войтеха Шанди Римському Папі Бенедикту XV. Серед пропозицій були: 1) створення чеського патріархату; 2) розширення церковного самоуправління та можливість залучення до нього мирян; 3) проведення літургії на національній мові; 5) підготовка священників на місцях 6) можливість прийняття celibату на добровільній основі.

Коли ж делегація повернулася з Рима з жалюгідними результатами, які зводились до дозволу на проведення слав'янської літургії та права в процесі меси читати св. Апостольське послання і Євангеліє чеською мовою. «Єднота» ідейно розкололася на стриманий і в кількісному відношенні найсильніший центр, на лівих та правих радикалів.

Невдоволені священики 8 січня 1920 року заснували свою Чехословацьку церкву, яка на час перепису населення 1921 року нараховувала 600 тисяч. У 1930 році кількість вірників цієї церкви досягла 800 тис. членів [5].

Взаємини католицької церкви та держави ще довго залишалися напруженими. Чехословацький уряд зробив спробу відокремити церкву від держави. Народним зборам був запропонований проект конституційної грамоти, параграф 121 якої передбачав: "Між державою і церквою нехай буде встановлено відокремлення". Але ця пропозиція не була прийнята, позаяк не отримала достатньої підтримки серед депутатів Народних зборів. Вирішальну роль під час дискусії відіграла фракція словацьких депутатів, яка категорично вимагала, щоб текст параграфу 121 було змінено або повністю випущено. Досягнутий компроміс мав вплив і на формулювання інших статей основного закону. Словацькі депутати зобов'язалися не вимагати закріплення автономії Словаччини в конституції. В результаті голосування (12 проти 4) перший варіант тексту було відхилено і запропоновано новий: "Відносини між державою і церквою встановлюються на засадах самоврядування церкви з урахуванням особливостей законів держави". Згідно з цим текстом церкві залишалось майно і державна підтримка. Параграфи 117-133 конституції впорядковували відносини держави і церкви. Свобода совісті та віросповідання дозволяли повну свободу релігії! і свободу бути невіруючим, належати до будь-якої церкви, визнаної державою, чи бути атеїстом. Конституційне закріплення рівності всіх конфесій усунула колишню пріоритетність римо-католицької церкви [4].

Але соціалістична фракція не заспокоїлась досягнутим: на засіданні Народних зборів вона запропонувала новий проект закону про відокремлення церкви від держави, подібний до французького варіанту (1905р). Згідно з цим законопроектом всі релігійні міроприємства повинні були проводитися під прямим наглядом держави, церковне майно підлягало конфіскації тощо. Фракція словацьких депутатів знову виступила проти цих пропозицій.

Не сприйняли проект і інші політичні фракції. Опір був настільки великим, що проект закону не набрав голосів навіть для слухання в парламентських комісіях. Питання відокремлення церкви від держави було відкладено до невизначеного часу.

У середині 20-х років пропозиція відокремлення церкви від держави знайшла відображення в програмах аграрної, народно-демократичної, соціал-демократичної та комуністичної партій. Налагодження офіційних дипломатичних відносин з Ватиканом у 1920 році дало можливість поступово впорядкувати взаємини між державою і церквою. При врегулюванні державно-церковних відносин уряд Чехословаччини не міг не враховувати зміну геополітичного обличчя Європи та роль у ньому Ватикану. Але у 1925 році між Чехословаччиною та Святою столицею виник конфлікт П'ятсот десяту річницю з дня смері і Яна Гуса в Граді відзначали з особливими урочистостями а Ватикан вбачав в цьому провокацію і в знак протесту відкликав свого нунція Мормадді [4].

Але уряд не міг не враховувати той факт, що близько 80 відсотків громадян залишилися вірниками католицької церкви, тобто з 13 929 000 населення 10 617 000 були католиками. Було зрозуміло, що у випадку відокремлення церкви від держави буде втрачено вплив на католицьку церкву, що дасть можливість утвердитися промадлярській орієнтації у Словаччині і Підкарпатській Русі і виразно зміцнити тамтешній сепаратизм. Подібна ситуація мала місце і в Судетах. Підготовка священнослужителів без державного нагляду могла б бути спрямованою не на користь держави.

Тільки дипломатичні стосунки з Ватиканом давали можливість уряду республіки домогтись співпадіння державних кордонів з кордонами єпархії. Розуміння у необхідності вирішення цього питання урядом Чехословаччини та Ватиканом було досягнуто. Але вирішення проблем просувалося дуже повільно.

Завдяки тривалим взаємним дипломатичним зусиллям лише у 1927 році між Чехословаччиною та Ватиканом було укладено *Modus Vivendi*, який вирішував питання кордонів єпархій Словаччини та Підкарпатської Русі, порядок призначення вищих церковних ієрархів. Остання проблема виникла тому, що уряд Чехословаччини призначив нових єпископів. Держава змушена була забезпечити тимчасове керівництво церковними маєтками, ординарі і яких померли (рожнявський, кошіцький та спішський єпископи) або покинули країну (бансько-бистрицький єпископ).

Якщо в період Австро-Угорщини цісар особисто *viae* право призначати архієпископів, єпископів, каноників та генеральних вікаріїв, то 21 листопада 1921 року папа Бенедикт XV проголосив, що ці привілеї не поширюються на новостворені державні утворення. Апостольська столиця запропонувала узгодити ці питання з новими державами [2].

У відповідності з *Modus vivendi* призначення церковних ієрархів попередньо повинні були узгоджуватись з чехословацьким урядом, який з політичних мотивів залишав за собою право не погодитись з пропозицією.

29 березня 1928 року уряд республіки створив спеціальну комісію, що розробила детальний план реалізації договору, який задовільнив би як потреби церкви, так і інтереси держави. Виникла необхідність вирішити угорські претензії на частину церковних маєтків у Словаччині. Лише в кінці 1933 року комісія вислала свої пропозиції у Ватикан. У листопаді 1936 року Ватикан у відповіді до Праги повідомив, що реалізацію проекту доцільно проводити в два етапи. Перший етап повинен включати в себе зовнішнє розмежування єпархій, тобто об'єднання їх кордонів з державними. Другий етап пізніше визначив би внутрішнє розмежування, тобто нові кордони єпархій в рамках Чехословацької держави. Врешті решт 2 вересня 1937 року вийшла папська була "Ad ecclesiastici regiminis incrementum" про зовнішнє розмежування чехословацької єпархії.

Святкування католицького Святовацлавського Міленія у 1929 році показали повну зміну у взаєминах церкви та держави. Уряд оголосив цей захід загальнодержавним. Наступною визначною віхою у державній церковній політиці став загальнодержавний з'їзд католиків Чехословацької республіки у 1935 році, на якому влада з усіма почестями, які належать папському суверену, офіційно привітала папського легата кардинала Вардієра.

Страх за майбутнє католицької культури в країні після 1918 року пробудив до нового життя католицький політичний рух. Однак партіям з християнськими програмами не вдалося отримати більшість католицьких виборців: під час виборів 1920 року народна партія одержала 33 мандати, а у 1925 році - 31 мандат; словацька народна партія - 23 мандати, у 1929 році - 25 мандатів. Однак у грудні 1935 під час виборів президента католицькі партії голосували за доктора Бенеша, чим забезпечили неможливість перемоги фашистської реакції.

Список використаних джерел

1. *Bližšievid' nar. vl. č. 113/1923 Zb. z. an.*
2. *Bližšie pozrízák. č. 125/1927 Zbz. an.*
3. *Cholnoky, Ev. UNGARN. UNGARNSLASD UND VOLK. Budapešť 1917*
4. *Mosný, P.: Československý menšinový problém v mezinárodných zmluvách po prvej světovéj vojně. Právněhistorické studie č 31/1990. vydává Academia, vydavatelstvo ČSAV, Praha pozři tiež Čt. 10-13 z. č. 507 1921 Zbz a n. zo dna 31.12.1921*
5. *K tomu pozři tiež úst. z. č. 121/192(1 Zb. z. a n.*
6. *K tomu pozři § 6. Z č 126 1920 Zb Z a n. a jeho přílohu A*
7. *PEROUTKA, E: Budování státu lil. díl, lidové noviny, 1991. Praha*
8. *K tomu pozři ustanovenu} *' / a nasi Z. č. 126/1920 Zb. z. a n*
9. *K tomu pozři § 3 ods 1 nar. vl. č. 356/1920 Zb. z a n.*

10. *K tomu pozři vi.nai: č. 93/1928 Zb.z ana vl.nar.č. 174/1928 Zb.z. a n.*
11. *Jl. Kpostaveniu najvyšších správných orgánov d'alej vid' Z. č. 1 n2/1937 Zb z. an*
12. *Rozuměj celej, xrátane Rusińska (poznámka ES.)*
13. *S'apr. do Košickcj župy začlenil tie územia Užliorodskei a Zemplinskj lupy, ktoré spadajú do ČSR a neboli odevzdané do správy Pri Carpatskej Rusi (zvýraznil ES.)*
14. *Napr. zákonmi podkarpalskoruského sněmu (poznámka KS.)*
15. *V § 2, písm.c narvi. č. 356/1920 Zb.z. an.*
16. *Sariadenie vlády č.84/1926 Zb z a n.*
17. *SCHELLE,K.: Správní organizace Zakarpatské Ukrajiny v letech 1919-1938, Právnéhistorické studie č. 30/1989, vydává Academia, vydavatelstvo ČSAV, Praha*
18. *SZANA.A.: UN GARN, Gotha 1922,Justus Perthes*

STATE AISD THE CATHOLIC CHURCH IM CZECHOSLOVAKIA 20-30 TWENTIETH CENTURY

This article analyzes the development of church-state relations in Czechoslovakia 20-30 years of the twentieth century. Focuses on the relationship of the Catholic Church and the \ atican.